

Catalogus: noodzakelijke maatregelen voor een toekomstbestendige drinkwatervoorziening

Aanleiding: De komende tijd zullen er verschillende koersbepalende beslissingen worden genomen voor de toekomstige bescherming van de watervoorraad. Op het niveau van het “Rijnstroomgebied” gaat het daarbij vooral om de Rijnministersconferentie op 13 februari 2020 in Amsterdam en het programma Rijn 2040. Gelet op het voorgaande presenteert het **Internationaal Samenwerkingsverband van Waterleidingbedrijven in het Rijnstroomgebied (IAWR)** hieronder een catalogus van noodzakelijke maatregelen, opdat aan de volgende generatie de nodige drinkwaterbronnen kunnen worden nagelaten. Daarenboven is de opkomende klimaatcrisis sterk verbonden met een watercrisis, wat betekent dat aan de bescherming van de resterende watervoorraad voortaan een hoge prioriteit moet worden toegekend. Schade aan het water, vooral de grondwaterkwaliteit, is in de regel van lange duur. Vervuilde waterbronnen doorgeven aan onze kinderen en kleinkinderen kan geen optie zijn, want alleen met schoon drinkwater is ook in de toekomst voldaan aan een centrale bestaansvoorwaarde voor mens, economie en milieu. Hiervoor bestaat geen alternatief.

1. Prioriteit voor de openbare drinkwatervoorziening: In officiële vergunningsprocedures moet de prioriteit van de openbare drinkwatervoorziening tot uitdrukking komen in **sterkere waterrechtelijke vergunningen** (in Duitsland: “goedkeuring” in plaats van “toestemming”) en **langere vergunningstermijnen** voor drinkwater dan voor andere gebruiksfuncties.

Toelichting: Uitgaand van het menselijke organisme is - na lucht om te ademen - drinkwater als levensmiddel van het grootste belang. Pas daarna komt eten. Dit kan worden opgemaakt uit de tijd die de mens kan overleven zonder deze levensmiddelen. De prioritering van concurrerende watergebruiksfuncties moet naar deze volgorde worden gericht, bijv. ook de prioriteit van het gebruik voor drinkwaterdoeleinden vóór landbouwkundig gebruik ten behoeve van voedselvoorziening. Ook de vervuiling van water kan als een - indirecte - concurrerende (water-)gebruiksfunctie worden beschouwd, die in principe een stapje terug moet doen voor de voorziening met schoon drinkwater.

2. Streefwaarden van het Europese Rivieren Memorandum naleven: De streefwaarden van het Europese Rivieren Memorandum (European River Memorandum, ERM, stroomgebied van de Rijn, de Donau, de Elbe, de Maas en de Ruhr) moeten worden nageleefd. Voor de Rijnministersconferentie volgend op de komende conferentie (uiterlijk in 2027) wordt een aanvankelijk kwantitatief reductiedoel van minstens 70% absoluut noodzakelijk geacht voor microverontreinigingen, voor zover het voorkomen en de eigenschappen van een stof niet op kortere termijn al actie vereisen.

Doel: De waterkwaliteit “moet zodanig zijn dat **drinkwater kan worden gewonnen met eenvoudige, natuurlijke zuiveringsmethoden**” (zie Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn (ICBR), **programma Rijn 2020**, p. 7 (eigen markering),

https://www.iksr.org/fileadmin/user_upload/DKDM/Dokumente/Fachberichte/NL/rp_NI_0116.pdf.

Het lijkt verstandig om hier een kwantitatieve controle van het doelbereik aan toe te voegen om zich ervan te vergewissen dat de inspanningen voor de zuivering niet toenemen.

3. Lacunes in toelatingsprocedures aanvullen

3a. De actuele **REACH-procedure** op EU-niveau is geen toelatingsprocedure, maar **louter een registratieprocedure**, in het kader waarvan alleen een steekproefsgewijze controle wordt uitgevoerd van de kwaliteit van de gegevens en de juistheid van de ingediende dossiers. **Toelatingsprocedures** vergen specifieke wet- en regelgeving, die voor enkele onderwerpen bestaat (**gewasbeschermingsmiddelen, biociden, geneesmiddelen, levensmiddelen, diervoer**), maar voor alle andere niet. **Voor alle andere onderwerpen bestaat er dus een lacune in de regelgeving voor toelatingen, die snel moet worden aangevuld door effectieve wetgevingsmaatregelen.**

Bij **nieuwe geneesmiddelen** worden er sinds 2006 weliswaar Environmental Risk Assessments (ERA's) uitgevoerd, maar dit gebeurt door de producenten zelf en doorgaans zonder dat de resultaten worden gepubliceerd. Daarom

IAWR Internationaal Samenwerkingsverband van Waterleidingbedrijven in het Rijnstroomgebied

ARW Arbeitsgemeinschaft Rhein-Wasserwerke e.V. • AWBR Arbeitsgemeinschaft Wasserwerke Bodensee-Rhein • RIWA Vereniging van Rivierwaterbedrijven

moet hiervoor op EU-niveau eerst een ERA-publicatieplicht worden uitgevaardigd en daarop voortbouwend een preventieve regulering.

3b. Eisen aan de toelating concretiseren en naleven: Voordat nieuwe stoffen, mengsels van stoffen en/of producten op de markt worden gebracht, worden het mogelijke effect en de relevantie voor de waterkringloop in het kader van het voorzorgsbeginsel gecontroleerd. Daarbij moet er rekening worden gehouden met afbraak- en transformatieproducten. De eigenschappen/maatregelen die nodig zijn om de waterkringloop te beschermen, moeten vóór het op de markt brengen worden aangetoond en gedefinieerd voor nieuwe stoffen, mengsels van stoffen en/of producten. **Pas wanneer er aan deze voorwaarden is voldaan, kan een toelating worden toegekend.** Dit geldt ook wanneer een toelating moet worden verlengd of vernieuwd.

4. De emissie van PM(T)-stoffen voorkomen: De emissie van **persistente, mobiele (toxische) (PMT), en zeer persistente, zeer mobiele (vPvM) stoffen** die in het EU-recht zijn geregistreerd **zou moeten worden uitgefaseerd**, zie <https://www.umweltbundesamt.de/publikationen/protecting-the-sources-of-our-drinking-water-from>. Daarom ondersteunt de IAWR ook de volgende ICBR-aanbeveling (februari 2019): *“De ICBR beveelt de landen in het Rijnstroomgebied aan om uit voorzorg een reductie-eis voor persistente dan wel persistente en mobiele stoffen te toetsen die vanuit ecotoxicologisch oogpunt in eerste instantie weliswaar minder relevant lijken, maar in grote hoeveelheden in het water terechtkomen, bijv. polymeren als additief in koelwater, benzotriazol, dioxaan en diglyme. Bijzondere aandacht dient naar stoffen te gaan die als zeer zorgwekkend zijn aangewezen (REACH-verordening (EG) nr. 1907/2006).”*, zie p. 15 in

https://www.iksr.org/fileadmin/user_upload/DKDM/Dokumente/Fachberichte/NL/rp_NI_0253.pdf.

5. Lacunes in officiële waterrechtelijke vergunningsprocedures aanvullen

5a. Procedures voor het afgeven van waterrechtelijke vergunningen vergen **voldoende technische competentie op het gebied van water**. Bij lozingsvergunningen moet er een **synthetisch-chemische en toxicologische beoordeling** worden uitgevoerd van de afzonderlijke stoffen **inclusief bij-, transformatie- en afbraakproducten**. De waterdiensten moeten garanderen dat deze beoordeling gebeurt. **Vandaag de dag kan de soort en de hoeveelheid stoffen (vrachten) veelal niet worden ingeschat. Deze ernstige lacune moet worden aangevuld.**

5b. **Beslissingen over de afgifte van vergunningen** moeten **transparant** ter beschikking worden gesteld van het publiek.

5c. Voor lozingen moet een **verbod met toestemmingsvoorbehoud** gelden en worden gehandhaafd. Waterrechtelijke vergunningen voor directe emittenten in industrie en MKB mogen daarom geen algemene toestemming voor een onbekend aantal onbekende stoffen bevatten (“stoffen die niet zijn geregeld in het waterrecht”). Voor lozingen die voorkomen kunnen worden, zou overeenkomstig het voorzorgsbeginsel geen lozingsvergunning mogen worden afgegeven.

5d. De IAWR ondersteunt de volgende ICBR-aanbeveling: “De ICBR adviseert voor locaties waar industrie en MKB zijn gevestigd en waar door de **voorbehandeling van afvalwaterdeelstromen** een efficiënte vermindering van microverontreinigingen zou kunnen worden bereikt, om een dergelijke voorbehandeling op **nationaal** niveau te bespreken en te **regelen**.”, februari 2019, p. 15 (eigen markering),

https://www.iksr.org/fileadmin/user_upload/DKDM/Dokumente/Fachberichte/NL/rp_NI_0253.pdf.

5e. **Klimaatverandering** en de opwarming van de aarde leiden - ten minste tijdelijk of lokaal - tot **schaarser wordende watervoorraden**. Hoe schaarser de watervoorraad wordt, hoe groter de waarde van het resterende water.

Tegelijkertijd neemt in tijden van waterschaarste de waterkwaliteit in principe af, omdat de concentratie van stoffen hoger wordt als emissies onveranderd blijven, met een dubbele verschaarsing tot gevolg: van kwalitatief hoogstaand en van bruikbaar water. **Met de voortschrijdende klimaatverandering moet dus ook het beschermingsniveau van de**

waterkwaliteit worden verhoogd: Om een verhoging van de concentratie schadelijke stoffen en een verslechtering van de waterkwaliteit in principe te voorkomen, moet de door de overheid vergunde lozing (vracht schadelijke stoffen) worden gereduceerd in overeenstemming met de reductie van de waterhoeveelheid (afvoer). **Bij de afgifte van lozingsvergunningen moet er dan ook worden uitgegaan van laagwaterafvoeren.**

5f. Ondersteuning van de **oprichting van een transparant Europees lozingskadaster** (directe emittenten) dat informatie bevat over de samenstelling van afvalwaterstromen (geloosde hoeveelheden, milieuedrag, mineralisatie/persistentie, vorming van transformatie-/bijproducten, toxiciteit, ecotoxiciteit). In het lozingskadaster zouden geloosde hoeveelheden vanaf 300 kg per dag moeten worden geregistreerd.

6. Biologische landbouw bevorderen

6a. De IAWR ondersteunt de volgende ICBR-aanbeveling: *“De ICBR beveelt aan om milieu- en watervriendelijke landbouw te ondersteunen (in het bijzonder biologische landbouw).”*, februari 2019, https://www.iksr.org/fileadmin/user_upload/DKDM/Dokumente/Fachberichte/NL/rp_NI_0253.pdf.

De voordelen van biologische landbouw tegenover conventionele landbouw zijn eenduidig bij de emissie van nitraat en gewasbeschermingsmiddelen, zie Thünen Report 65, januari 2019, https://www.thuenen.de/media/publikationen/thuenen-report/Thuenen_Report_65.pdf.

6b. Heroriëntering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU: Waterbescherming kan pas effectief zijn als er eerst een omslag plaatsvindt in de landbouw. **In de EU moet dit worden gefinancierd met middelen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Een dergelijke heroriëntering kan lukken als de EU-lidstaten in het Rijnstroomgebied hier bij de komende koersaanpassing van het GLB voor kiezen, en dit als eigen standpunt verdedigen in de Europese Raad. Nog een periode van in verkeerde banen geleide financiële stimuli in het EU-landbouwbeleid is vanuit het oogpunt van de waterbescherming niet tolerabel. De hieruit resulterende, totale schade zou amper te betalen zijn en op sommige plekken niet te repareren.**

7. Het principe “de vervuiler betaalt” doorzetten bij gewasbeschermingsmiddelen: Het vervuiler-betaalt-principe moet ten volle worden toegepast en effectief worden doorgezet om de watervoorraad te beschermen tegen gewasbeschermingsmiddelen (zie **resolutie van het Europees Parlement van 12 februari 2019 (P8_TA(2019)0082)** inzake de uitvoering van richtlijn 2009/128/EG betreffende een duurzaam gebruik van pesticiden).

8. Het preventief gebruik van antibiotica in de veehouderij moet op korte termijn worden **gestopt**, want het vormt een onverantwoord gevaar voor de volksgezondheid (multiresistente bacteriën) en voor het water, en dat niet alleen als er antibiotica worden toegediend die als **“laatste redmiddel”** gelden.

9. Uitgebreide productaansprakelijkheid: Bij geneesmiddelen en hun afbraak- en transformatieproducten moeten alle partijen die financieel profiteren van een product hun financiële bijdrage leveren overeenkomstig de hoogte van hun eigen winst in de toegevoegdewaardeketen (**de kosten van een latere verwijdering van een niet te vermijden schadelijke stof worden verdeeld overeenkomstig de verdeling van de financiële winst binnen de toegevoegdewaardeketen van een product**). Gelet op het voorgaande ondersteunt de IAWR het besluit van de **Duitse Bondsraad van 28 juni 2019** (kamerstuk 115/19) en het besluit van de **92e conferentie van de Duitse ministers van Milieu, die op 10 mei 2019 heeft plaatsgevonden in Hamburg**, in verband met het waarborgen van een billijke verdeling van de kosten van de verwijdering van chemische resten die rekening houdt met wie de vervuiling heeft veroorzaakt, en in verband met de introductie van een **uitgebreide productaansprakelijkheid**, agendapunt 8, <https://www.umweltministerkonferenz.de/Dokumente-UMK-Dokumente.html>.

Als oplossingsvoorstel is in Duitsland de Civity-studie in opdracht van het Duitse Verbond van Energie- en Waterbedrijven (BDEW) samen met de **fonds-aanpak** van professor Schitthelm voor de BDEW ter discussie gesteld

tijdens de BMU/UBA-financieringsworkshop in het kader van de dialoog over spoorelementen, zie <https://www.bdew.de/wasser-abwasser/spurenstoffe-in-gewaessern/anznittelverbrauch-im-spannungsfeld-des-demografischen-wandels/>.

Zich puur en alleen concentreren op een verhoging van het vermogen van rioolwaterzuiveringsinstallaties zou niet alleen simpelweg onrechtvaardig zijn en een minachting van het vervuiler-betaalt-principe, maar het zou ook vervuilingen door andere emittenten, bijv. directe, industriële lozers, begunstigen en in het algemeen in tegenspraak zijn met het voorzorgsbeginsel.

10. Verwijdering van geneesmiddelen

10.a In Duitsland ontbreekt het voor een **correcte verwijdering** van lege verpakkingen en resten van geneesmiddelen eerst en vooral aan een verplichting om **concrete informatie op bijsluiters** te drukken. Dit moet dringend worden geregeld. Vervolgens dient de bevolking nog beter te worden voorgelicht en moet er **bij de verkoop in apotheken verplicht te worden gewezen op de correcte verwijdering**.

10.b De hoeveelheid resten van niet genomen geneesmiddelen kan worden gereduceerd door bij het voorschrijven dan wel verkopen van geneesmiddelen de **grootte van verpakkingen** aan te passen aan de houdbaarheid en het te verwachten verbruik.

10.c **Röntgencontrastmiddelen** kunnen amper worden verwijderd met de methodes die doorgaans worden toegepast in de afvalwaterzuivering en de drinkwaterproductie (ozon, actieve kool, ultrafiltratie, e.d.). Recent onderzoek heeft het succes aangetoond van het **uitreken van urinezakjes** aan patiënten voor de vermindering van de emissies van stoffen naar het milieu (bijv. MERKMAL-project, zie <https://merkmal-ruhr.de/>). Het aanbieden van urinezakjes zou daarom snel verplicht moeten worden. In Duitsland is dit idee ingebracht in de dialoog over spoorelementen.

11. Bij grondwater-/milieukwaliteitseisen rekening houden met drinkwaterbelangen: Bij de **afleiding van grondwater- en milieukwaliteitseisen (MKE's)** rekening houden met de eisen aan de drinkwaterkwaliteit: Op dit moment zijn de prioritering en afleiding uitsluitend gebaseerd op toxicologie. Met andere kwaliteitsaspecten die relevant zijn voor het drinkwater, zoals draagvlak en preventie, wordt uitdrukkelijk geen rekening gehouden. Zo bedraagt de grenswaarde voor het gewasbeschermingsmiddel isoproturon in de drinkwaterrichtlijn 0,1 µg/l, terwijl de MKE 0,3 µg/l bedraagt.

Bovendien moet het gemakkelijker worden om **grondwater- en milieukwaliteitseisen aan te passen**, zodat er sneller en flexibeler kan worden gereageerd op nieuw wetenschappelijk inzicht en opkomende stoffen.

12. Projecten ondersteunen die de waardering voor water vergroten

Slotopmerking in verband met de uitvoering

De voorgestelde, vereiste acties en maatregelen zouden **overheidsbreed** en - kijkend naar de voortschrijdende klimaatverandering - **snel** moeten worden omgezet in **nationale wet- en regelgeving**, en ze zouden via **de standpunten die de EU-lidstaten in het Rijnstroomgebied in de Raad verdedigen dan wel via de Europese Commissie** moeten worden ingebracht op EU-niveau. Voor de verdere uitvoering komen de **EU-Stroomgebiedbeheerplannen en maatregelenprogramma's van de Kaderrichtlijn Water** in aanmerking. Ook in internationale **EU-handelsovereenkomsten en overeenkomsten inzake de bescherming van investeringen** moet het voorzorgsbeginsel inhoudelijk volledig worden nageleefd, hetgeen verplicht zou moeten worden verklaard in de beginbepalingen (initial provisions).

Waterbescherming is bescherming van drinkwater en volksgezondheid, lokaal drinkwater is waterbescherming.

We stellen voor om de **voorzorgende preventie van problemen (voorzorgsbeginsel; problemen voorkomen is beter dan problemen verminderen)** algemeen als **filosofie** voor het toekomstige beleid te nemen. Op deze manier kunnen er ook **impulsen voor duurzame innovaties** worden gegeven.

Het waterbeheer en de waterbescherming in het Rijnstroomgebied zijn tot dusver een **success story met een voorbeeldfunctie voor de hele wereld**. Gelet op de centrale betekenis van de hulpbron water en de **voortschrijdende klimaatverandering** zou dit absoluut zo moeten blijven en zou de uitdaging waarmee we nu worden geconfronteerd als een **haalbare kans** moeten worden gegrepen.

Karlsruhe, 30 juli 2019